

אוניברסיטת תל-אביב

הפקולטה למדעי החברה ע"ש גרשון גורדון

בית-הספר לעבודה סוציאלית ע"ש בוב שאפל

עבודה סוציאלית בחברה החרדית

Social Work in the Ultraorthodox Community

לקראת תואר שני

סמסטר א' תשפ"ד

מס' קורס 1110.4729.01

מועד הקורס: יום ב', 15:12-13:45

ד"ר יעל יצחקי-בראון

משרד: חדר 224 טלפון: 6409193 דואר אלקטרוני: yaelitbr@tauex.tau.ac.il

שעת קבלה: יום ד', 14:00-12:00 או על פי תיאום מראש

החברה הישראלית מאופיינת בהטרונגניות רבה הבאה לידי ביטוי במגוון רחב של אוכלוסיות. אחת מאוכלוסיות אלו היא החברה החרדית. בהשוואה לקצב הגידול של אוכלוסיות במדינות המפותחות, לאוכלוסייה החרדית בישראל קצב הגידול המהיר ביותר – כ 4% בשנה. על פי התחזית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיעורה יגדל ל 15% בשנת 2027, והיא תמנה 3.2 מיליון נפש בשנת 2037. החברה החרדית הינה חברה שמאופיינת על ידי התבדלות מהחברה הרחבה שבאה לידי ביטוי בין השאר בשמירה על אזורי מגורים נפרדים ועל סגנון לבוש ייחודי. הנורמות, ההתנהלות היומיומית בכל תחומי החיים וקבלת החלטות ביחס להתלבטויות שונות, מתבססות על חוקי התורה וההלכה ועל קביעות המנהיגים הרוחניים-הרבנים. חברה זו ייחודית ביחס לקהילות דתיות אחרות הקיימות במדינת ישראל (כגון החברה הדתית לאומית). עובדים סוציאליים נפגשים במסגרת תפקידם עם האוכלוסייה החרדית במגוון מקומות כגון: מחלקות לשירותים חברתיים, בתי חולים, מרפאות לבריאות הנפש, עמותות ועוד. עבודה סוציאלית רגישה תרבותית ומותאמת דורשת מצד אנשי המקצוע ידע והבנה של חברה זו. קורס זה יעסוק במפגש שבין עובדים סוציאליים לבין משפחה, קהילה ודת, דרך החברה החרדית. הקורס יוסיף ידע

בעבודה סוציאלית רגישת תרבות בנוגע לקהילה החרדית, ויאפשר היכרות עם השפה, עולם התוכן והמאפיינים של החברה החרדית גם בהיבט המשפחתי וגם בהיבט הקהילתי.

דרכי הנגשה למקרה של החסרת שיעור: שיעורי הקורס יוקלטו ויעלו לאתר הקורס במודל.

מטלות

1. **עבודה מסכמת.** הציון בעבודה יהווה 100% מן הציון המסכם בקורס. הנחיות לכתיבת העבודה מופיעות בסוף הסילבוס.

להלן רשימת השיעורים ונושאייהם. מאמרי החובה מסומנים ב ***

שיעורים 1-2: החברה החרדית- מבוא. מהי החברה החרדית? מהם מאפייניה? מהן הנורמות של הקהילה? כיצד בנוי המבנה הקהילתי שלה? מהם הפלגים השונים בחברה החרדית? מה מקומו של האינדיבידואל מול הקולקטיב? מהו תפקידה של המנהיגות הרוחנית?

גורוביץ, נ. וכהן-קסטרו, א. (2004). **החרדים תפרוסת גאוגרפית ומאפיינים דמוגרפיים,**

חברתיים

וכלכליים של האוכלוסייה החרדית בישראל 1996-2001. סדרת ניירות עמדה, מס' 5.

נדלה 16 במאי 2016 מאתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

http://www.cbs.gov.il/publications/int_ular.pdf

גרילק, מ. (2002). **החרדים: מי אנחנו באמת?** כתר: ירושלים.

זיכרמן, ח. (2012). **חרדיות מודרנית: מעמד ביניים חרדי בישראל.** המכון הישראלי לדמוקרטיה:

ירושלים. ***

מלאך, ג., חושן, מ. וכהנר, ל. (2020). **שנתון החברה החרדית בישראל.** המכון הישראלי

לדמוקרטיה: מכון ירושלים לחקר ישראל: ירושלים. ***

פלדמן, ע. (2017). **'החזרת עטרה ליושנה' או 'שינוי עטרה ישנה' - תפקיד מנהיגות חרדיות מזרחיות**

על פי תנועת ש"ס. **חקר החברה החרדית, 4, 81-103.**

פרידמן, מ. (2001). **חרדים ויחסים בין דוריים בתוכם.** בתוך: י. מאלי (עורך), **מלחמות, מהפכות**

זהות דורית (עמי 166-181). תל אביב: עם עובד.

קפלן, ק. (2007). *בסוד השיח החרדי*. מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל: ירושלים.

שטמפפר, ש. (2017). צמיחתה של תופעת הגדולים. בתוך: *הגדולים: אישים שעיצבו את פני*

היהדות החרדית בישראל, בנימין, ב. וניסים, ל. (עורכים), עמ' 11-20, מאגנס: ירושלים.

Buchbinder, E., Sigad, L., Strier, R., & Eisikovits, Z. (2015). Working poor ultra-Orthodox Jewish women and men: Between economic distress and meaning based on faith. *Journal of Poverty*, 19(4), 377-398. ***

שיעור 3: חזרה בתשובה-חזרה בשאלה- ניעות בחברה החרדית והשלכותיה

ברזילאי, ש. (2004). *לפרוץ מאה שערים – מסע אל עולמם של היוצאים בשאלה*. תל אביב:

ידיעות

אחרונות וחמד.

דוד, ח. (2000). *הסתגלות מתבגרים במשפחות חוזרות בתשובה: הקשר עם יחסי משפחה*,

דפוס'

תקשורת וגיבוש זהות האני. חיבור לשם קבלת תואר "מוסמך". המחלקה לפסיכולוגיה,

אוניברסיטת בר אילן, רמת גן.

Berger, R. (2014). Going OTD: The experience of leaving ultra-orthodox Jewish communities. *Jewish Journal of Sociology* 56, 75–98.

Berger, R. (2015). Challenges and coping strategies in leavening an ultra-Orthodox community. *Qualitative Social Work*, 14, 670-686. ***

Davidman, L., & Greil, A. L. (2007). Characters in search of a script: The exit narratives of formerly ultra-orthodox Jews. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 46, 201-216. doi: 10.1111/j.1468-5906.2007.00351.x.

Finkelman, Y. (2011). Ultra-Orthodox/Haredi education. In H. Miller, L. Grant & A. Pomson (Eds.), *International Handbook of Jewish Education* (pp. 1063-1080).

Springer Netherlands. doi:10.1007/978-94-007-0354-4.

שיעור 4: המשפחה החרדית: מהו המבנה של המשפחה החרדית? מהם התפקידים במשפחה-
בעבר וכיום? מהן הציפיות השונות מבני המשפחה? מה קורה כאשר המבנה המשפחתי
המסורתי מתפרק?

ווגנר, דבורה. (2015). אבות אברכים: זהויות ותפקידים במשפחה החרדית בישראל. *חקר החברה
החרדית*, 2, 147-168.

קורקוס, ע. וכץ, מ. (2017). חלוקת תפקידים במשפחות חרדיות לעומת משפחות

חילוניות. *חברה ורווחה: רבעון לעבודה סוציאלית*, ל"ז, 2, 259-284. ***

Barth, A., & Ben-Ari, A. (2014). From wallflowers to lonely trees: Divorced
ultra-Orthodox women in Israel. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55(6), 423-440.

Becker, N. (2020) Young Ultra-Orthodox men's experience of parental
divorce. *Journal of Divorce and Remarriage*, doi:

[10.1080/10502556.2020.1768489](https://doi.org/10.1080/10502556.2020.1768489)

Freund, D. A., Zriker, A., & Shor, E. (2019). "All Glorious is the Princess within Her
Chamber": Ideological-spiritual fulfillment of Israeli ultra-Orthodox Jewish
women in the changing employment environment. *Journal of Religion &
Spirituality in Social Work: Social Thought*, 38(2), 140-160.

Ringel, S. (2007). Identity and gender roles of Orthodox Jewish women:
Implications for social work practice. *Smith College Studies in Social
Work*, 77, 25-44.

Shai, D. (2002). Working women/cloistered men: A family development approach to
marriage arrangements among ultra-orthodox Jews. *Journal of Comparative
Family Studies*, 33(1), 97-115.

נורמות והפרת נורמות בחברה החרדית: שיעור 5

Gomila, R., & Paluck, E. L. (2020). The social and psychological characteristics of norm deviants: A field study in a small cohesive university campus. *Journal of Social and Political Psychology*, 8(1), 220-245.

Itzhaki, Y., Itzhaky, H., & Yablon, Y.B. (2018). The contribution of parental and societal conditional regard to adjustment of high school dropouts. *Journal of Adolescence*, 62, 151-161. ***

Malovicki-Yaffe, N., Itzhaki-Braun, Y., & Shahar-Rosenblum, S. (2023). Enlisting in the army in the Jewish Ultraorthodox community and the consequences for wellbeing. *Frontiers in Psychology*, 14, 1132624.

שיעור 6-7: ילדים ונוער בסיכון בחברה החרדית: מהם מאפייני הסיכון של ילדים ונוער בחברה החרדית? כיצד מתמודדת המשפחה החרדית עם מצבי הסיכון? מהו יחסה של הקהילה והרבנים כלפי מצבי סיכון של ילדים ונוער?

בן יאיר, י. ורונאל, נ. (2014). מהגרים בארצם: נוער חרדי במצבי סיכון ונתק חברתי. *חברה ורווחה*, לד(1), 71-51.

יוגב, י. (2012). הקשר בין הפרופיל האישי, המשפחתי והקהילתי של נוער חרדי מנותק. *מניתוק לשילוב*, 17, 121-97.

יצחקי, י. (2016). בחינת תרומתם של מאפיינים אישיים וסביבתיים להסתגלות של נערות נושרות

או בסכנת נשירה בחברה החרדית. עבודה לקבלת תואר מוסמך בעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר-אילן.

סורוצקין, ב. (2002). חלקם של ההורים במשבר הנוכחי של "נוער נושר". נדלה 14 במאי 2016

<http://drsorotzkin.com/wp-content/uploads/2015/01/heb-role-of-parents.pdf>

קלי, ע. (2014). מאפייני סיכון, דת ומגדר בקרב מתבגרים חרדים- מודל אקולוגי. בתוך: ע. גרופר ושי. רומי (עורכים), *ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל*, א' (עמ' 190-212). תל אביב:

מופ"ת. ***

Boehm, A., & Itzhaky, H. (2004). The social marketing approach: A way to

increase reporting and treatment of sexual assault. *Child Abuse & Neglect*, 28(3), 253-265.

Buchbinder, E., & Shoob, T. (2013). Essential partnership: Child welfare officers' perceptions of cooperation with Rabbis in the Ultra-Orthodox Jewish community in Israel. *Journal of social service research*, 39(2), 204-217.

Hakak, Y., & Rapoport, T. (2012). Excellence or equality in the name of God? The case of ultra-Orthodox enclave education in Israel. *The Journal of Religion*, 92, 251-276.

Itzhaki-Braun, Y. & Sulimani-Aidan, Y. (2021). Risk and protective factors among at-risk Ultraorthodox Jewish youth in Israel: A contextual model of positive adjustment. *Health & Social Care in the Community*. DOI: <https://doi.org/10.1111/hsc.13102>

Itzhaki-Braun, Y. & Sulimani Aidan, Y. (2022). Determination of life satisfaction among young women care leavers from the Ultraorthodox community. *Children & Youth Services Review*, 136, 106428. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106428>.

Nadan, Y., & Ganz, Z. (2018). Perspectives of ultra-Orthodox children in Israel on risk and protection: The intersection of culture, religion, spirituality, and socio-political context. *Childhood*, 25(3), 325-339.

Nadan, Y., Gemara, N., Keesing, R., Bamberger, E., Roer-Strier, D., & Korbin, J. (2019). 'Spiritual risk': A parental perception of risk for children in the Ultra-Orthodox Jewish community. *The British Journal of Social Work*, 49(5), 1198-1215.

שיעור 8-9 - התמכרויות לסמים ולהימורים בחברה החרדית

Itzhaki-Braun, Y. & Gavriel-Fried, B. (2022). "They didn't have any idea what drugs

were”: Pathways to substance use disorders among Ultraorthodox Jewish males. *International Journal of Drug Policy*. Doi:

<https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2022.103851>.

Vana, N., Itzhaki-Braun, Y., & Gavriel-Fried, B. (in press). “Sense for gambling” among Jewish Ultra-Orthodox men with gambling disorder. *Qualitative Health Research*.

שיעור 10: עבודה סוציאלית בחברה החרדית- כיצד ניתן לקדם התערבויות טיפוליות בחברה החרדית באופן רגיש ואפקטיבי?

Band-Winterstein, T., & Freund, A. (2013). Is it enough to ‘speak Haredi’? Cultural sensitivity in social workers encountering Jewish Ultra-Orthodox clients in Israel. *The British Journal of Social Work*, 45(3), 968-987. ***

Freund, A., & Band-Winterstein, T. (2013). Between tradition and modernity: Social work-related change processes in the Jewish ultra-orthodox society in Israel. *International Journal of Intercultural Relations*, 37(4), 422-433.

Lightman, E. S., & Shor, R. (2002). Askanim: Informal helpers and cultural brokers as a bridge to secular helpers for the ultra-orthodox Jewish communities of Israel and Canada. *Families in Society*, 83(3), 315-324. doi: <http://dx.doi.org/10.1606/1044-3894.26>.

Itzhaki-Braun, Y. (2021). The art of community social work in the Ultra-Orthodox community. *The British Journal of Social Work*, 51(1), 114-131. DOI: 10.1093/bjsw/bcaa141

שיעור 11- הרצאת אורח: עבודה סוציאלית בחברה החרדית

הנחיות לעבודה המסכמת:

מטרת העבודה המסכמת הינה לדון בנושא/סוגיה מתחום העבודה הסוציאלית ובאופן בו הוא בא לידי ביטוי בחברה החרדית.

העבודה תהיה מבוססת על הספרות המקצועית בנושא ועל ראיון של עו"ס אשר עובד עם החברה החרדית בנושא זה.

1. **הריאיון** - עליכם לראיין עובד/ת סוציאלי/ת אשר עובד עם הקהילה החרדית בנושא זה.

במהלך הריאיון ניתן להיעזר בשאלות המנחות הבאות:

- מה מאפיין את המטופלים מהחברה החרדית אשר בטיפולך בתחום זה?
- מה המענים הטיפוליים הניתנים להם?
- באילו אתגרים נתקלת במהלך ההתערבויות המקצועיות שעשית בתחום זה עם מטופלים מהחברה החרדית? כיצד התמודדת עם אתגרים אלו?
- האם יש גורמים מקדמים אשר מסייעים לך בעבודתך השוטפת עם החברה החרדית? אשמח אם תוכל/י לפרט לגביהם.
- מה לדעתך נדרש מעובד סוציאלי בכדי לקיים התערבות רגישת תרבות עם הקהילה החרדית בנושא זה? (ידע, כישורים)
- איזו המלצה היית נותנת לעובד סוציאלי בבואו לעבוד עם החברה החרדית בנושא זה?

מומלץ להקליט ולתמלל את הריאיון.

2. עליכם לכתוב מאמר על עבודה סוציאלית עם הקהילה החרדית בנושא שבחרתם. המאמר יהיה מבוסס על ספרות מקצועית ועל הריאיון שערכתם.

מבנה המאמר:

1. **תיאור הנושא הנבחר**: תארו את הנושא הנבחר באופן כללי, ואת האופן בו הוא נפגש עם החברה החרדית על בסיס הספרות המקצועית. נא לא לעשות סקירה על החברה החרדית באופן כללי, אלא רק ביחס לנושא הנבחר. בנוסף, אין לבחור נושא כללי כגון: פניה לטיפול בחברה החרדית, אלא נושא ספציפי כגון: נוער בסיכון, פגיעות מיניות, בריאות הנפש וכדו'. 30 נק'
2. **תיאור הריאיון**: תארו את המרואיין ואת תהליך הריאיון: פרטים דמוגרפיים (וותק, תחומי העיסוק, שנות ניסיון עם האוכלוסייה החרדית, נקודות המפגש איתה וכדו'), האופן בו איתרתם את המרואיין, משך זמן הריאיון, היכן התקיים וכדו'. 10 נק'

3. תיאור ממצאי הראיון:

- תארו את האתגרים המלווים את הטיפול באוכלוסייה החרדית בנושא הנבחר ואת דרכי ההתמודדות איתם.
- תארו גורמים מקדמים בטיפול באוכלוסייה החרדית בתחום זה. ניתן להתייחס למאפיינים של הקהילה, למערכות יחסים, לרשתות חברתיות, למבנה, למנהיגות הרוחנית וכדו'. יש להביא ציטוטים מתוך הראיון. 25 נק'
- 4. **תובנות והמלצות:** לאחר שסקרתן את הנושא, מהן התובנות שלכן ביחס לעבודה סוציאלית עם הקהילה החרדית בנושא הנבחר? מה הייתן ממליצות לעובד סוציאלי אשר מעוניין לעבוד עם האוכלוסייה החרדית בנושא זה? יש לשלב בין ממצאי הראיון לבין הספרות הרלוונטית. 20 נק'
- 5. **רפלקציה:** נא התייחסו על פני חצי עמוד לתהליך שעברתן השנה ביחס לעבודה סוציאלית בקהילה החרדית. מה היו מחשבותיכן/ עמדותיכן/ תפיסותיכן/ רגשותיכן בנושא בתחילת הקורס ומה השתנה בהן במהלכו?
במידה והעבודה נכתבת בזוגות, יש לכתוב סעיף זה בנפרד. 8 נק'
- 6. **כתיבה לפי כללי ה APA:** מבוא, סיכום וכתיבה תקנית של המקורות בגוף העבודה וביבליוגרפיה. 7 נק'

הוראות הגשה:

- העבודה תוגש כמאמר אחד בהיקף של עד 10 עמודים, רווח שורה וחצי, גודל 12.
- ניתן לכתוב את העבודה בזוגות. במידה והעבודה נכתבת בזוגות, יש לשים לב לסעיפים שיש לכתוב בנפרד.
- יש להקפיד על כללי הכתיבה האקדמית ועל כללי הציטוט שלה- APA
- ספרות מקצועית- ניתן להשתמש במקורות המופיעים בסילבוס, וכן במקורות נוספים. יש להשתמש לכל הפחות ב 10 מאמרים.
- נא הקפידו על כללי האתיקה המתבקשים. עבודות שלגביהן יעלה חשש שמעורבת בכתיבתן העתקה או כל הפרה אחרת של כללי האתיקה יועברו ישירות לועדת המשמעת האוניברסיטאית.
- מועד הגשת העבודה הוא 01/05/24. כל חריגה מן המועד תיתכן רק באישור הועדה לענייני תלמידים. בקשה לדחייה בהגשת העבודה יש להגיש למזכירות תארים מתקדמים לא יאוחר משבוע לפני מועד ההגשה שנקבע, על גבי טופס הארכה (ניתן למצוא תחת

"טפסים" באתר ביה"ס) ותוך צירוף אישורים מתאימים. הגשת עבודה באיחור וללא אישור הוועדה תגרור הורדת 5 נקודות מציון העבודה, על כל שבוע איחור נוסף יורדו 10 נקודות מציון העבודה. אין אפשרות לתקן עבודה בקורס.

בהצלחה רבה!

יעל